

Худолій Т. І.,

*викладач юридичних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу
«Полтавський фаховий коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого»*

ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ В СИСТЕМІ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

PERSONAL DATA IN THE SYSTEM OF PERSONAL NON-PROPERTY RIGHTS OF INDIVIDUALS ON THE INTERNET: A GENERAL DESCRIPTION

Забезпечення безпеки персональних даних на сьогодні є не тільки важливим елементом розвитку інформаційного суспільства, а й об'єктивною необхідністю. Інформація про людину наразі перетворилася на особливий товар, що має свою ціну. Ці дані в руках злочинців та шахраїв перетворюється на знаряддя злочину чи товар для продажу конкуруючим компаніям. Інформація в руках кібер-злочинців та шахраїв перетворюється на знаряддя злочину, у руках колишніх друзів – у засіб помсти, у руках інсайдера (від англ. inside – всередині) – у товар для продажу конкуруючим компаніям. Саме тому рівень та якість захисту персональних даних потребує досить серйозного доктринального й практичного дослідження. Необхідність вжиття заходів щодо захисту персональних даних викликана, у тому числі, покращенням технічних можливостей для збирання, обробки та поширення інформації в онлайн-середовищі. Рівень інформаційних технологій нарешті досяг того, коли самозахист інформаційних прав вже не є ефективним засобом протидії зазіхань на приватне життя. Сучасна людина вже фізично не здатна уникнути усього різноманіття очевидних або прихованих засобів та технологій збору й обробки інформації, які застосовуються відносно неї компаніями для досягнення певної комерційної мети.

З розвитком засобів електронної комерції і доступних засобів масових комунікацій зросли також і можливості зловживань, пов'язаних із використанням зібраної й накопиченої інформації про фізичну особу. Це все підштовхує нас до наукових роздумів щодо виявлення конкретних шляхів і механізмів захисту людини в Інтернет-середовищі. Об'єктом дослідження є особливий вид особистих немайнових правовідносин, що виникають у процесі її збирання, обробки й поширення уповноваженими на це суб'єктами в мережі Інтернет. Мета дослідження полягає у дослідженні доктринального та законодавчого підґрунтя збирання, обробки й поширення персональних даних із застосуванням дієвих механізмів забезпечення їх захисту в Україні та за кордоном. Завданням дослідження полягає у виокремленні персональних даних та їх специфічних ознак в системі особистих немайнових прав, визначенні суб'єкт-об'єктного складу правовідносин щодо збирання, обробки, поширення персональних даних, дослідженні фактичної можливості імплементації профільного законодавства провідних країн світу. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності захисту невід'ємних прав та свобод людини в кібер-просторі від неправомірних посягань.

Ключові слова: *персональні дані, захист персональних даних, інформація, імплементація законодавства, особисті немайнові права.*

Ensuring the personal data security today is not only an important element of the development the information society, but also an objective necessity. Information about a person has now become a special product that has its own price. This data in the criminals' and fraudsters' hands turns into a tool of crime or a commodity for sale to competing companies. Information in the hands of cybercriminals and fraudsters becomes an instrument of crime, in the hands of former friends – a means of revenge, in the hands of an insider (from the English inside – inside) – a product for sale to competing companies. That is why the level and quality of personal data protection requires a very serious doctrinal and practical research. The necessity to take measures to protect personal data is caused, inter alia, by improving the technical capacity to collect, process and disseminate information in the online environment. The level of information technology has finally reached the point where self-protection of information rights is no longer an effective means of counteracting invasions of privacy. Modern man is no longer physically able to avoid all the variety of obvious or hidden means and technologies of collecting and processing information that are used against him by companies to achieve a certain commercial goal.

With the development of e-commerce and available media, the possibilities of abuse related to the use of collected and accumulated information about an individual have also increased. All this pushes us to scientific reflection

on identifying specific ways and mechanisms of human protection in the Internet environment. The object of the study is a special type of personal non-property legal relations that arise in the process of its collection, processing and distribution by authorized entities on the Internet. The purpose of the study is to study the doctrinal and legislative basis for the collection, processing and dissemination of personal data using effective mechanisms to ensure their protection in Ukraine and abroad. The task of the study is to identify personal data and their specific features in the system of personal non-property rights, determine the subject-object composition of legal relations for the collection, processing, dissemination of personal data, study the actual possibility of implementing relevant legislation of leading countries. The practical significance of the obtained research results lies in the substantiation of the need to protect the inalienable human rights and freedoms in cyberspace from unlawful encroachments.

Key words: *personal data, protection of personal data, information, implementation of legislation, personal non-property rights.*

Питання про місце особистих немайнових прав в системі цивільного права України належить до числа досить дискусійних та особливо актуальних. Сучасна цивілістична доктрина орієнтується на три основні концепції щодо визначення місця немайнових прав особи у структурі предмета цивільного права [7]. Узагальнюючи їх ідеї, перша визначає відносини, що охоплюють немайнові права індивіда, як самостійний предмет регулювання – це, так звана, радикальна концепція; друга вважає, що цивільному захисту підлягає лише частина немайнових прав – та, що пов'язана з майновими, а прибічники третьої концепції (негативної) розглядають можливість юридичного захисту немайнових прав тільки в разі їх порушення [9, с. 53–57]. У зв'язку з останньою концепцією в ряду дослідників також виникає цілком логічне запитання: чи можуть правовідносини мати правову природу в разі виникнення порушення прав, якщо законодавець не визначає конкретних видів діяльності суб'єктів права для здійснення своїх немайнових прав. Натомість, наприклад, науковець Л.Г. Парашук у своєму дослідженні наголошує на можливості, у тому числі, несвідомої реалізації своїх особистих немайнових прав індивідом: «Здійснення особистих немайнових прав передбачає позитивні або негативні дії з боку особи-носія права, причому доволі часто несвідомі (людина може здійснювати природне право на честь, гідність, свободу, не надаючи значення тому, що вона є учасником правовідносин, об'єктом яких виступає немайнове благо) <...>» [11].

Таким чином, дійсно можемо зробити висновок про суперечливість як радянської, так і сучасної наукової думки щодо генези особистих немайнових прав як правового явища.

Насамперед, даючи визначення особистих немайнових прав, ми враховуємо тяжіння України до адаптації національного законодавства до

законодавства Європейського Союзу. Це питання на міжнародному рівні, зокрема, регулює Загальна декларація прав людини 1948 року, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року, Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації 1966 року, Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини 1950 року та Декларація прав дитини 1959 року тощо.

У сучасній доктрині особисті немайнові права розглядаються як абсолютні, невід'ємні й невідчужувані, та є виявом свободи і недоторканості фізичної особи. Немайнові права (та конкретні блага як їх об'єкти) позбавлені економічного змісту та перебувають у морально-ціннісній площині, але це не позбавляє їх особистої цінності для суб'єктів цивільно-правових відносин.

Зазначену вище дефініцію пропонуємо розширити, додавши декілька характерних ознак поняття. Так, немайнові права можемо розглядати як невіддільні від фізичної особи природні права, які забезпечують її природне існування, соціальне буття, індивідуалізують її у суспільстві й просторі та є виявом особистої свободи й недоторканості, не маючи при цьому економічного змісту.

Невіддільність розуміємо як фактичну неможливість існування особистих майнових прав «окремо» від особи, адже ці права дану особу характеризують й інших відомостей не мають, виходячи зі своєї природної суті.

Щодо природності зазначених прав, ця ознака пояснюється їх природним походженням – індивід наділяється ними від народження та не може бути жодним чином обмежений в їх реалізації з боку держави.

Ще однією ознакою, на яку ми звертаємо особливу увагу в контексті цього наукового дослідження, є індивідуалізація особи у суспільстві й просторі. Другий підрозділ та подальші розділи буде присвячено, зокрема, персональним

даним про особу, завдяки яким здійснюється її індивідуалізація в кіберпросторі – мережі Інтернет. Однак, не можна обійти увагою фізичний соціальний вимір, у якому особа має право на ім'я (в тому числі на зміну імені та на використання свого імені); право на індивідуальність, особисті папери та розпорядження ними; захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- й відеозйомок; свободу творчості (літературної, художньої, наукової та технічної); свободу пересування та вільний вибір місця проживання; вибір роду занять та інше.

Дві наступні індивідуалізуючі ознаки – забезпечення природного існування фізичної особи та її соціального буття – спонукають нас до розуміння їх як двох основних груп особистих немайнових прав, запропонованих законодавцем у виді окремих глав Цивільного кодексу України.

Однією з найємніших складових частин немайнових прав особи (зокрема, конституційного права людини на недоторканість особистого життя) є захист її персональних даних.

Теорія права розглядає персональні дані як зафіксовану на будь-якому матеріальному носії інформацію про конкретну особу, яка ототожнена або може бути ототожнена з нею [4, с. 283].

Дещо схоже поняття закріплено й у вітчизняному законодавстві. Відповідно до абз. 8 статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» відомості про фізичну особу є персональними даними у разі якщо фізичну особу, якої вони стосуються, можна конкретно ідентифікувати.

Проаналізувавши дві дефініції, можна з легкістю виокремити відмінну рису – фіксацію інформації про особу на матеріальному носії як ознаку персональних даних у загальноправовому розумінні.

На нашу думку, така особливість дещо звужує зміст досліджуваного поняття з точки зору пересічної особи, так як дані, що ідентифікують чи можуть ідентифікувати особу, можуть міститися, наприклад, у «хмарному середовищі», яке, зазвичай, уявляється як щось нематеріальне. Насправді, хмарне сховище (або просто «хмара») є моделлю збереження даних у комп'ютері. У разі використання хмарних сервісів у користувачів виникають питання, пов'язані із переміщенням власних персональних даних у «хмару», яку, як правило, спільно використовують через загальнодоступну мережу,

а фізичне зберігання охоплює кілька серверів. Фізичне середовище, як правило, належить хостинговим компаніям, які ним керують [5].

Підбиваючи підсумки сказаного вище, можемо зазначити, що права особи відносно її персональних даних входять до складу особистих немайнових прав як об'єктів цивільних правовідносин, закріплених у главах 20–22 Цивільного кодексу України, за всіма ключовими ознаками. І хоча визначення досліджуваного поняття сам Кодекс не містить, його зміст конкретизується в Законі України «Про захист персональних даних».

Серед усього існуючого розмаїття індивідуалізації особливо потребує особа як основний суб'єкт споживання даних з інформаційного простору. Що ж таке індивідуалізація.

З боку правової науки індивідуалізація розглядається в широкому і вузькому сенсі. У широкому – таке явище охоплює собою всі основні і специфічні характерні ознаки фізичної особи, що знаходять свій вияв в її особистих немайнових правах, про які вже йшлося в першому підрозділі [12, с. 410]. Окрім того, що всі немайнові права так чи інакше переслідують мету розвитку й забезпечення виокремлення особи серед інших індивідів, існує також окрема група таких прав, які спрямовані на безпосереднє закріплення індивідуальності людини [10, с. 110]. Серед них, перш за все, право громадянина на ім'я, його право на честь, гідність і ділову репутацію, а також його право на індивідуальну зовнішність і голос (статті 294–300 Цивільного кодексу). Саме ці конкретні права характеризують поняття індивідуалізації у вузькому сенсі [6].

Персональні дані становлять окрему групу індивідуалізуючої інформації про особу. У свою чергу, їх можна згрупувати таким чином:

1) дані-ідентифікатори. До них можемо віднести справжнє ім'я особи, псевдонім, поштова та електронна адреси, будь-який інший унікальний персональний ідентифікатор, IP-адреса, ім'я облікового запису (мережевого профілю), номер соціального страхування, номер водійського посвідчення, номер паспорта (українського та закордонного) та ідентифікаційного коду тощо. Цілком очевидним є той факт, що незаконне збирання й розповсюдження таких даних може мати вкрай тяжкі наслідки у вигляді кримінально- та цивільно-правової відповідальності. Саме

ці дані можуть стати знаряддям вчинення різних кібер-злочинів, про що й стало відомо, наприклад, у травні 2020 року. Тоді було виявлено, що закритий канал в одній із популярних соціальних мереж вже тривалий час здійснює торгівлю персональними даними клієнтів онлайн-банківського сервісу «Дія», а саме водійськими посвідченнями українців [8].

2) біологічні та соціологічні ідентифікатори, такі як раса, колір шкіри, стать, вік (40 і старше), віросповідання, національне походження, інвалідність, статус громадянства, генетична інформація, сімейний стан, сексуальна орієнтація та самоідентифікація, стан здоров'я, інфекційні хвороби, військовий або ветеранський статус, політичні переконання або приналежність, статус жертви домашнього насильства, нападу чи переслідування. Такі дані, зазвичай, використовуються в цілях маркетингового просування того чи іншого продукту. Використовуючи, так звану, таргетовану (від англ. *target* – ціль) рекламу в соціальних мережах, компанії застосовують спеціальний рекламний механізм, який дозволяє виділити з усієї аудиторії лише цільову (на основі зібраних даних щодо інтересів, уподобань, категоріальної приналежності тощо) й показати рекламу саме їй [13].

3) будь-які категорії особистої інформації, такі як номер страхового полісу, освіта, зайнятість, історія зайнятості, номер банківського рахунку, номер кредитної картки, номер дебетової картки або будь-яка інша фінансова інформація;

4) комерційна інформація, включаючи відомості про особисте майно (на праві власності та користування), придбані чи отримані продукти та послуги;

5) біометрична інформація. Незважаючи на вкрай особливий характер такої інформації, у світі фактично не існує жодних правових положень, що стосуються захисту біометричних даних. Натомість, юридичні акти спираються на положення, що стосуються захисту персональних даних та конфіденційності в широкому розумінні. Але таке законодавство іноді виявляється слабо адаптованим до біометричних даних [14];

6) будь-яка інша інформація щодо активності у соціальних мережах, зокрема, проте не виключно, історія переглядів, історія пошуку та інформація щодо взаємодії особи з веб-сайтом, додатком чи інтернет-рекламою.

Збирання, обробка і поширення цього типу персональних даних також здійснюється з метою налаштування цільової реклами для популяризації конкретного продукту (див. пункт 2 вище);

7) дані геолокації також з легкістю «допоможуть» вам знайти заклад поблизу, який би міг вас зацікавити, у комбінації з історією вашого пошуку в будь-якому браузері, і «допоможуть» компаніям-перевізникам знайти вас на мапі, навіть, якщо ви цього не бажали.

Науковці розрізняють чотири важливих «домени», які окреслюють взаємодію спеціального суб'єкта із отримуваними даними фізичних осіб, а саме:

– ідентифікація даних – як процес співставлення конкретної особи зі специфічними ідентифікуючими її ознаками;

– розуміння даних – з'ясування мету збору/обробки даних, відсіювання обов'язкових від необов'язкових відомостей;

– рефлексивність даних;

– тактика і використання даних (методи і прийоми застосування й використання персональних даних для вирішення тих чи інших завдань).

Таким чином, здійснивши якісний та кількісний зріз отриманої інформації з будь-якої з перерахованих вище категорій у цьому підрозділі, цілком реальним буде створення повноцінного профілю споживача, що відобразатиме його споживчі вподобання, соціальні характеристики, психологічні тенденції, схильності, поведінкові звички, міжособистісні зв'язки та рівень його інтелектуального розвитку.

Оскільки все більше процесів з соціально-економічної сфери відбувається в режимі онлайн, важливість конфіденційності та захисту персональних даних все більше усвідомлюється як законодавцями, так і пересічними громадянами.

На сьогодні вже понад 120 країн світу в тому чи іншому обсязі ратифікували норми міжнародного законодавства про конфіденційність та захист персональних даних фізичних осіб, зробивши їх частиною національного законодавства, задля забезпечення суворішого захисту та здійснення пильного контролю у цій сфері. Це, у свою чергу, стимулює продовження розвитку й подальшу модернізацію міжнародно-правової нормотворчої діяльності.

Пропонуємо розглянути деякі міжнародно-правові акти щодо забезпечення конфіден-

ційності та захисту персональних даних фізичних осіб і з'ясувати їх значення.

З 2012 року законодавчою базою у сфері захисту персональних даних став так званий Загальний регламент про захист даних (GDPR), який було прийнято з метою посилення стандартів захисту даних в Європейському Союзі та оновлення положень Загальної директиви ЄС. Наприкінці грудня 2015 року між Європейським Парламентом, Радою та Комісією ЄС було досягнуто згоди щодо цього документа. У квітні 2016 року остання версія GDPR була затверджена Радою Європейського Союзу та Європейським Парламентом. Зрештою, офіційний текст GDPR був опублікований в Офіційному віснику ЄС 4 травня 2016 року. Відповідно до статті 99 GDPR, державам-учасницям надається дворічний перехідний період, починаючи з дати його введення в дію (24 травня 2016 року). Таким чином, держави-члени мали привести національне законодавство у відповідність до 25 травня 2018 року.

У 2018 році Загальний регламент про захист даних вийшов на перший план як найперспективніший та найдокладніший засіб правового забезпечення захисту персональних даних й його перманентної безпеки. Цей документ є міжнародним актом про захист конфіденційності, який поширює свою дію на будь-яку юридичну особу, яка обробляє будь-які персональні дані будь-якого громадянина Європейського Союзу.

Цим Регламентом встановлено своєрідний стандарт і сформульовано тенденції, які домінують у цій галузі сьогодні.

Урешті-решт, захист даних фокусується на захисті відомостей та інформації як від внутрішніх, так і від зовнішніх загроз. Він зменшує ризики шахрайства, незаконного розповсюдження (витоку) даних та проявів корупції в державах, де відбулася його ратифікація.

Безумовно, окрім Регламенту, важливість забезпечення права особи на захист власних даних ще раніше підкреслювалася статтею 8 Хартії основних прав Європейського Союзу, якою на держав-членів покладається обов'язок повністю поважати це право та контролювати його дотримання. Оскільки Хартія набула чинності ще у 2000 році, в європейському суспільстві було встановлено прийняття захисту даних як одне з основних прав громадян [3].

Очевидно, що Україна як правова держава тільки тяжіє до активного впровадження новітніх концептів та механізмів захисту прав людини і громадянина в усіх сферах життєдіяльності, зокрема в Інтернет-середовищі. Так, уряд нашої країни, схваливши Концепцію розвитку електронного урядування в Україні [2], зазначив, що одним із пріоритетних напрямків розвитку України є розбудова інформаційного суспільства, орієнтованого на інтереси людей, відкритого для всіх і спрямованого на формування інноваційної моделі розвитку високотехнологічного суспільства, у якому кожен громадянин має можливість створювати, накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний та безперешкодний доступ, користуватися та обмінюватися ними, щоб надати змогу кожній особі в повній мірі реалізувати свій соціальний потенціал для забезпечення особистого й суспільного розвитку та підвищення якості життя в державі в цілому.

На першому етапі реалізації зазначеної Концепції ідеться про розроблення необхідної нормативно-правової та нормативно-технічної бази, зокрема щодо надання адміністративних послуг в електронній формі, а також єдиних стандартів, протоколів і регламентів взаємодії суб'єктів електронного урядування, їх гармонізація з міжнародними стандартами. Перша частина, що стосується надання адміністративних послуг вже активно реалізується в Україні за допомогою впровадження сервіс-порталу «Дія».

Окрім вищезазначеного, звичайно, вітчизняне законодавство закріплює й основоположні доктринальні поняття та категорії, що використовуються у досліджуваній сфері.

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» персональні дані – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка може бути ідентифікована або може бути коректно ідентифікована. Законом також регулюються відносини, пов'язані із захистом персональних даних під час їх обробки. Стаття 2 Закону України «Про захист персональних даних» вводить наступні поняття:

- суб'єкт персональних даних – це фізична особа, стосовно якої відповідно до закону здійснюється обробка її персональних даних;
- база персональних даних – це іменована сукупність упорядкованих персональних

даних, яка існує в електронній формі й/або у формі картотеки;

– володілець бази персональних даних – це фізична або юридична особа, якій законом або за згодою суб'єкта персональних даних надано право на обробку цих даних та яка затверджує мету обробки персональних даних у цій базі даних, встановлює склад цих даних та процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом [1].

Законодавством країни не встановлено і не може бути встановлено чіткого переліку відомостей про фізичну особу, які є персональними даними, задля можливості застосування положень Закону до різноманітних ситуацій, в тому числі при обробці персональних даних в інформаційних (автоматизованих) базах та картотеках персональних даних, що можуть виникнути в майбутньому, у зв'язку з можливою і невідвратною зміною в технологічній, соціальній, економічній та інших сферах суспільного життя.

Не можна однозначно стверджувати, що Україна повністю дотримується взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань у сфері захисту персональних даних, але обраний в цій галузі вектор руху, безумовно, помітний і перспективний.

Висновки. Ми живемо в той час, коли проблеми, пов'язані із захистом персональних даних, характеризуються помітно суперечливим підходом як до визначення самого поняття, так і до конкретного механізму реалізації. Безперечно, зростає обізнаність спільноти про важливість захисту даних не лише в контексті захисту приватного життя, але й інших свобод. Цей підхід відображається у багатьох національних та міжнародних документах, перш за все, в Хартії основних прав Європейського Союзу, де захист даних визнається основним, автономним правом. Тим не менше, все важче поважати це загальне припущення, оскільки вимоги внутрішньої та міжнародної безпеки, ринкові інтереси та реорганізація державної адміністрації спрямовуються на зменшення відповідних гарантій або просування основних гарантій до зникнення.

Песимістичність прогнозу в цій сфері може стосуватися строків імплементації міжнародного законодавства (у досліджуваній сфері) в Україні, із погляду на те, як повільно відбувається приведення у відповідність ключових положень національного законодавства до вимог Європейського Союзу та інше.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. № 2297-VI (у редакції від 23 квітня 2021 р.) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 04.08.2021).
2. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-p> (дата звернення: 04.08.2021).
3. Хартія основних прав Європейського Союзу : Хартія Європ. Союзу від 07 грудня 2000 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата звернення: 04.08.2021).
4. Бачило І.Л., Лопатин В.Н., Федотов М.А. Информационное право : учебник / под ред. акад. РАН Б.Н. Топорнина. Санкт-Петербург : Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. 789 с
5. Березко Л.О., Тат'ячук В.П. Децентралізований доступ до хмарного сховища даних / Національний університет «Львівська політехніка», кафедра електронних обчислювальних машин. *Науковий журнал «Комп'ютерні системи та мережі»*. 2019. Т. 1. № 1. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/feb/21037/var1ksm-19-11-16.pdf> (дата звернення: 04.08.2021).
6. Волкова Н.В. Засоби індивідуалізації фізичних осіб (окремі аспекти). *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. № 39. URL: <http://www.apdr.in.ua/v39/42.pdf> (дата звернення: 04.08.2021).
7. Гражданское право Украины : учебник для вузов МВД Украины : в 2 ч. Ч. 1. / под ред. А.А. Пушкина, В.М. Самойленко. Харьков : Основа, 1996. С. 190.
8. Додаток «Дія» звинуватили у «зливі» персональних даних українців. Влада заперечує. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-52636988> (дата звернення: 04.08.2021).
9. Иоффе О.С. Личные неимущественные права и их место в системе советского гражданского права. *Сов. государство и право*. 1966. № 7. С. 57; Суховерхий В.Л. Личные неимущественные права граждан в советском гражданском праве : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.712. Свердловск, 1970. С. 8–9.
10. Малейна М.Н. Личные неимущественные права граждан: понятие, осуществление, защита : монография. Москва : МЗ Пресс, 2000. 242 с.
11. Парашук Л.Г. Аксіологічне осмислення особистих немайнових прав фізичної особи. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 2. URL: <https://doi.org/10.33270/02202002> (дата звернення: 04.08.2021).
12. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія. Київ : КНТ, 2008. 626 с.
13. Таргетована реклама в Фейсбук, Інстаграм: замовити таргетовану рекламу в соцмережах. Київ. *Ланет CLICK | Digital-агентство*. URL: <https://lanet.click/smm/target-ads-in-social-networks/> (дата звернення: 04.08.2021).
14. Biometric data and privacy laws (GDPR, CCPA/CPRA). *Thales Group*. URL: <https://www.thalesgroup.com/en/markets/digital-identity-and-security/government/biometrics/biometric-data> (date of access: 04.08.2021).